

VOJNE GROZOTE SKOZI OTROŠKE OČI

»Kaj se dogaja v glavah ljudi, ki ubijajo?«

PRIČEVANJE

Zlatin dnevnik primerjajo z Dnevnikom Anne Frank, a je bila Sarajevčanka Zlata Filipović usoda na srečo bolj naklonjena kot judovski deklici iz Amsterdama

Tanja Keršmanc

Desetletna Sarajevčanka Zlata je svoj dnevnik začela pisati zato, ker se ji je to zdelo »kul«, saj ga je pisala njena najboljša prijateljica Martina. Kot edinka je skupaj z ljubečima mamom in očetom živela lepo in brezskrbno življenje, kakršno bi moral živel vsak otrok na tem svetu. Rada je hodila v šolo; smučala na smučiščih v bližini prestolnice Bosne in Hercegovine; med počitnicami je čofotala v Jadranskem morju na Hrvaškem; igrala je klavir in se učila angleško. Včasih obuja spomine ob ogledu posnetka praznovanja zadnjega razigranega rojstnega dneva.

Ko so slišali za spopade v Sloveniji in potem še na Hrvaškem, si je mislila, da se vojne dogajajo samo drugim. Potem je prišel tisti petek, ko so se Sarajevčani pogovarjali, da se bo konec tedna začela vojna pri njih. Bilo je nekako tako, kot bi rekli, da bo konec tedna snežilo. Zlata je bila stara enajst let in v ponedeljek ni več šla v šolo. Številni so zapustili Sarajevo, njena družina pa je ostala. Drugega maja 1992 je pred njihovo hišo prvič videla tank. »Zdaj vem, da je bil tisti dan ločnica. Dan, po katerem nisem bila več običajna 11-letnica, ki v svoj dnevnik piše 'Danes se ni zgodilo nič posebnega'. Iz mojega življenja so izginili znaki prejšnjega, brezskrbnega otroštva, v našem življenju pa je zavladala vojna.«

S temi besedami danes 36-letna Zlata Filipović začne svojo resnično pripoved o dveh letih, ki ju je preživela v obleganem Sarajevu. To je zgodba o otroku, ki ni mogel več hoditi v šolo in dolge mesece ni videl svojih prijateljev in prijateljic ter sorodnikov, saj so živeli na drugi strani mostu, po katerem si moral teči, da te ne bi zadel ostrostrelec. Zlata pripoveduje o tem, kako je najprej zmanjkalo elektrike, potem vode, nato plina, po požigu glavne pošte pa še telefonskih povezav. Spominja se, kako so morali preurediti stanovanje ter se z mamo in očetom preseliti v kuhinjo, ker samo ta prostor ni imel oken proti okoliškim hribom, s katerih so lahko vsak trenutek priletele krogle, granate in bombe. V kuhinji so počeli vse, jedli, spali, se umivali ...

Sarajevo so imeli napadalci zaradi hribov, ki ga obdajajo z vseh strani, tako rekoč na dlani in odprto za bombardiranje, metanje granat in strele. Vse to je letelo na mesto, v katerem so vsakdanje postale tragične novice o ubitih in ranjenih, odraslih in otrocih, znanih in neznanih. Deklica Zlata je dneve v glavnem preživljala zaklenjena v stanovanju v strahu pred granatami, ostrostrelci in mrazom. Njena oče in mama sta vsake toliko časa zapuščala stanovanje in vsakokrat se je bala, da se morda ne bosta vr-

Zlata Filipović je svojo pot od deklice, ki je preživela izkušnjo vojne in begunstva, do uspešne ustvarjalke predstavila tudi mladim, ki so do zadnjega kotička napolnili predavalnico Filozofske fakultete. / foto: Tomaž Skale

nila. Včasih je bilo bolj mimo, včasih, ko je na mesto padlo več sto granat, brutalno. Ljudje so se prilagajali realnosti in poskušali preživeti. O vsem tem je Zlata pisala v svojem dnevniku, ki je po izbruhu konflikta v Sarajevu postal vojni dnevnik.

V številnih šolah obvezno branje

Prvih deset izvodov njenega dnevnika so natisnili v Sarajevu in prišel je v roke novinarjem, ki jih je zanimala zgodba o 12-letnici sredi razrušenega Sarajeva. Prek francoske novinarke in fotografinke je en izvod prišel do založnika v Franciji, kjer je bila leta 1993 prvič objavljena njena knjiga z naslovom Zlatin dnevnik. Prav po zaslugi dnevnika je njeni družini konec leta 1993 uspelo zbežati iz domovine, najprej v Francijo, nato so se preselili na Irsko, v Dublin, kjer še vedno živijo. Najstnica Zlata Filipović je postala tisti glas, ki je opisoval tragične dogodke v Bosni in Hercegovini, njena sporočila o nestrpnosti in sovražstvu, o sprejemanju in spoštovanju so objavljali po radiu in televiziji, v časopisih ... Dekličin dnevnik je takoj postal mednarodna uspešnica. Še danes ga berejo po vsem

svetu, saj je bil preveden v 36 jezikov, med drugim tudi v slovenščino. V številnih šolah sveta je obvezno branje.

Avtorica Zlatinega dnevnika Zlata Filipović danes živi v Dublinu, ima odlično izobrazbo in uspešno kariero - ustvarja dokumentarne filme in piše. Sodeluje v kampanjah proti nestrpnosti in pomaga otrokom, žrtvam vojne. Zelo aktivna je v različnih nevladnih organizacijah s področja človekovih pravic, med drugim tudi kot članica izvršnega odbora Amnesty International Irsko.

Pogosto je v Sloveniji zasebno, saj je pri nas našlo drugi dom precej njenih rojakov. Nedavno je spet prišla v Slovenijo, tokrat na povabilo Amnesty International Slovenije kot njihova članica žirije na Festivalu dokumentarnega filma. Obiskala je dijakinje in dijak Gimnazije Jesenice, se z mladimi iz osnovnih šol Sostro in Bičevje ter BIC Ljubljana srečala v Cankarjevem domu, svojo zgodbo in pomen dnevnika pa je predstavila tudi na odmevnem javnem predavanju na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

Mladim je povedala, kako so sredi težkega življenja v obkoljenem Sa-

To je zgodba o otroku, ki ni mogel več hoditi v šolo in dolge mesece ni videl svojih prijateljev in prijateljic ter sorodnikov, saj so živeli na drugi strani mostu, po katerem si moral teči, da te ne bi zadel ostrostrelec. Zlata pripoveduje o tem, kako je najprej zmanjkalo elektrike, potem vode, nato plina, po požigu glavne pošte pa še telefonskih povezav.

čeval. Šele pozneje se je zavedela, da so imeli pravzaprav »srečo«, naj se to sliši še tako ironično. Bili so Evropejci, bele polti, z letalom dve uri oddaljeni od Pariza in v Sarajevu so bili številni tuji novinarji. »Nelagodna realnost je, da je lažje biti bel begunec,« je med drugim dejala na predavanju na Filozofski fakulteti, čeprav je bila tudi ona, kot belka, kdaj deležna zmerljivk.

Anna Frank iz Sarajeva

Zlata Filipović so zaradi njenega dnevnika poimenovali Anna Frank iz Sarajeva. A medtem ko se je življenje judovske najstnice iz nizozemskega Amsterdama končalo tragično, je bila njena sarajevski vrstnici usoda bolj naklonjena. Dnevnik, ki ga je Zlata kot svojega prijatelja imenovala Mimi, se je izkazal kot rešitev zanjo in za njeno družino. »Kdo ve, ali bi sploh preživela, če dnevnik ne bi bil objavljen,« pravi. Za dnevnik so izvedeli tuji novinarji v Sarajevu in njegova objava v Parizu je bila zanjo in za starše vozovnica iz obleganega mesta. Iz Sarajeva se jim tako kot mnogim drugim ni uspelo prebiti prej, saj niso mogli zbrati vseh dokumentov ali se uvrstiti v kateri koli konvoj. Zlato pa je takoj zatem čakala nova preizkušnja - sicer prijetna in v miru, a vseeno izziv za takrat trinajstletno dekle. Založnik dnevnika ji je namreč pripravil nekaj mesecev promocijske turnee, ki jo je popeljala po vsem svetu - od Združenih držav Amerike do Evrope.

Danes ugotavlja, da je bil to ogromen zalogaj za deklet njenih let, vendar je vse skupaj na neki način vzela kot dolžnost. Občasno je imela slabo vest zato, ker je ona lahko odšla, medtem ko so številni ostali in so morali še naprej preživljati pekel obleganja. Zavedala se je, da je zgodba iz dnevnika njena osebna izkušnja, vendar tudi izkušnja številnih drugih otrok, ki so prestajali vojno. Svetu jo je pripovedovala tudi zaradi njih.

Marsikdo drugače razume vojno in njene grozote, ko prebere njen dnevnik. »Včasih so novice za nas preveč oddaljene, da bi jih sploh dojel. Če pa ljudje preberejo, da smo imeli kanarčka in mačko, kako smo skrbeli tudi zanju, se naenkrat počutijo bolj povezane z nami in bolje razumejo, kaj smo preživljali. Včasih je tako zaradi mačke, kar je nenavadno, a tako je. Težko se človek poistoveti z usodo enega samega, konkretnega človeka ali z eno samo zgodbo.« Zlata razloži pomen dnevnika, kakršna sta Dnevnik Anne Frank ali njen dnevnik, ki po njenih besedah na človeški način pove, kaj konflikt povzroči ljudem. In to se številnih, zlasti otrok, zelo dotakne. Tako zelo, da še danes dobiva prošnje za prijateljstvo na facebooku od otrok z vsega sveta, in gotovo ni naključje, da so starši nekemu dekletcu na daljnih Filipinih dali ime Zlata. ■

